

ISSN:2181-0427 ISSN:2181-1458

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ИЛМИЙ АХБОРОТНОМАСИ**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

2021 йил махсус сон

Бош муҳаррир: Наманган давлат университети ректори С.Т.Тургунов

Масъул муҳаррир: Илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор М.Р.Қодирхонов

Масъул муҳаррир ўринбосари: Илмий тадқиқот ва илмий педагогик кадрлар тайёрлаш бўлими бошлиги Р.Жалалов

ТАҲРИРҲАЙЪАТИ

Физика-математика фанлари: акад. С.Зайнобиддинов, акад. А.Аъзамов, ф-м.ф.д., доц. М.Тўхтасинов, ф-м.ф.д., проф. Б.Саматов, ф-м.ф.д., доц. Р.Хақимов, ф-м.ф.д. М.Раҳматуллаев.

Кимё фанлари: акад.С.Рашидова, акад. А.Тўраев, акад. С.Нигматов, к.ф.д., проф.Ш.Абдуллаев, к.ф.д., проф. Т.Азизов.

Биология фанлари: акад. К.Тожибаев, акад. Р.Собиров, б.ф.д. доц.А.Баташов, б.ф.д. Н.Абдурахмонов.

Техника фанлари: - т.ф.д., проф. А.Умаров, т.ф.д., проф. С.Юнусов.

Қишлоқ хўжалиги фанлари: – г.ф.д., доц. Б.Камалов, к-х.ф.н., доц. А.Қазақов.

Тарих фанлари: – акад. А.Асқаров, с.ф.д., проф. Т.Файзуллаев, тар.ф.д, проф. А.Расулов, тар.ф.д., проф. У.Абдуллаев.

Иқтисодиёт фанлари: – и.ф.д., проф.Н.Махмудов, и.ф.д., проф.О.Одилов.

Фалсафа фанлари: –ф.ф.д., проф. М.Исмоилов, ф.ф.н., О.Маматов, PhD Р.Замилова.

Филология фанлари: – акад. Н.Каримов, фил.ф.д., проф.С.Аширбоев, фил.ф.д., проф. Н.Улуқов, фил.ф.д., проф. Ҳ.Усманова. фил.ф.д.,проф. Б.Тухлиев, фил.ф.н, доц.М. Сулаймонов.

География фанлари: - г.ф.д., доц. Б.Камалов, г.ф.д., проф.А.Нигматов.

Педагогика фанлари: - п.ф.д., проф. У.Иноятов, п.ф.д., проф. Б.Ходжаев, п.ф.д., п.ф.д., проф. Н.Эркабоева, п.ф.д., проф.Ш.Хонкелдиев, п.ф.д., проф Ў.Асқарова, п.ф.н., доц. М.Нишонов, PhD П.Лутфуллаев.

Тиббиёт фанлари: – б.ф.д. Ғ.Абдуллаев, тиб.ф.н., доц. С.Болтабоев.

Психология фанлари – п.ф.д.,проф З.Нишанова, п.ф.н., доц. М.Махсудова

Техник муҳаррир: *Н.Юсунов*

Таҳририят манзили: Наманган шаҳри, Уйчи кўчаси, 316-уй.

Тел: (0369)227-01-44, 227-06-12 **Факс:** (0369)227-07-61 **e-mail:** ilmiy@inbox.uz

Ушбу журнал 2019 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси Раёсати қарори билан физика-математика, кимё, биология, фалсафа, филология ва педагогика фанлари бўйича Олий аттестация комиссиясининг диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиши тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

“НамДУ илмий ахборотномаси–Научный вестник НамГУ” журнали Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг 17.05.2016 йилдаги 08-0075 рақамли гувоҳномаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги (АОКА) томонидан 2020 йил 29 август куни 1106-сонли гувоҳнома га биноан чоп этилади. “НамДУ Илмий Ахборотномаси” электрон нашр сифатида ҳалқаро стандарт туркум рақами (ISSN-2181-1458)га эга НамДУ Илмий-техникавий Кенгашининг 27.10.2021 йилдаги кенгайтирилган йиғилишида муҳокама қилиниб,

илмий тўплам сифатида чоп этишига рухсат этилган (**Баённома № 13**). Мақомларнинг илмий савияси ва келтирилган маълумотлар учун муаллифлар жавобгар ҳисобланади.

НАМАНГАН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ-2021

Chet tildagi multfilmlar tilni o'rgatishda eng yaxshi yordamchilardan biri hisoblanadi. Bolalar multfilmlarni yaxshi ko'radilar va ularni ketma-ket ko'p marta tomosha qilishdan zavqlanadilar. Multfilmlar bolalarga chet tilni o'rganishda til bilan bog'liq bo'lgan ko'plab muammolarni hal qilishda yordam beradi:

- bolada "nega bu so'zlarni o'rganish kerak" degan savol bo'lmaydi;
- u multfilm tomosha qilishga qiziqadi va qahramonlarning iboralarini mamnuniyat bilan takrorlaydi;
- multfilmlar bolaga nafaqat yangi so'zlarni o'rganishga, balki chet tildagi nutq tovushlarini ham o'zlashtirishga yordam beradi;
- takrorlash – agar bolaga multfilm yoqqan bo'lsa, uni qayta-qayta ko'rishga tayyor bo'ladi va oqibatda yod oladi.

Xulosa shuki, maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilni sifatli o'rgatish va o'qitishda faqat ko'rish, eshitish va gapirish til ko'nikmalarini rivojlantirish orqali samarali natijalarga erishish mumkin. Bu, birinchi navbatda, o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq bo'ladi. Bolalarni chet tilda muloqot qilishi uchun ularga "jonli" muhitni o'qituvchi tomonidan yaratilishi asosiy omil hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Astafieva M.D. Ingliz tilini o'rganayotgan bolalar uchun bayramlar. –M.: Mozaika-Sintez, 2009 yil.
2. Galskova N.D., Nikitenko Z.N. Chet tillarni o'qitish nazariyasi va amaliyoti. Boshlang'ich maktab: uslubiy qo'llanma.-M.: Iris-press, 2004 yil.
3. Guseva L.P. Biz o'ynaymiz, o'rgatamiz, ustamiz.-Rostov n / a: Feniks, 2009 yil.
4. Zemchenkova T.V. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun chet tili.- M.: VAKO, 2008 yil.

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA YUQORI SINIF O'QUVCHILARIGA CHET TILI GRAMMATIKASI O'QITISHNING ZAMONAVIY USUL VA VOSITALARI

Mamatova Dilrabo, Shamsiddinova Maftuna

Namangan davlat universiteti, Ingliz filologiyasi fakulteti Ingliz tili o'qitish metodikasi kafedrasida o'qituvchilari

E-mail: lillianalilly1504@gmail.com. Tel:+998972566536

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili grammatikasini turli zamonaviy metodlar asosida ta'lim jarayonida takomillashtirish yoritilgan. Unda umumiy o'rta ta'lim maktab yuqori sinf o'quvchilariga ingliz tili grammatikasini o'rgatish muhokama qilingan, shuningdek ta'limni rivojlantirish uchun bir qancha tavsiyalar berilgan.

Keywords: Grammatik mavzu, zamon, interfaol usul, grammatik qoidalar, amaliyot.

Annotation: This article discusses the improvement of English grammar in the educational process through various modern methods. It discusses the teaching of English grammar to high school students in general secondary education, as well as provides a number of recommendations for the development of education.

Keywords: Grammatical theme, tense, interactive method, grammatical rules, practice.

O'zbekistonda uzluksiz ta'lim yosh avlodni yuqori kasbiy madaniyat, ijodiy va ijtimoiy hayotga mustaqil moslashish ko'nikmalari hamda istiqbol rejalarini belgilash va hal etish qobiliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Ushbu vazifalarni bajarishda hozirgi davr talabida bo'lish ahamiyatlidir. Shuning uchun ham jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ilmiy taraqqiyotini o'stirishda chet tillarini yaxshi biladigan yosh avlodni tarbiyalashda chet tili, xususan ingliz tilining o'rni juda katta. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturida ingliz tilini o'qitishning maqsadlari jamiyat, davlat manfaatlari hamda talablaridan kelib chiqishi, unga muvofiq kelishi kerak.

Chet til o'qitishning rivojlantiruvchi maqsadi quyidagilarni ko'zda tutadi: a) nutqiy qobiliyatning tarkibiy qismlari tinglash, idrok etish, payqab olish, til hodisalarini farqlash, fikrni mantiqli ifoda etish va boshqalar; b) nutq faoliyati bilan bog'liq bo'lgan psixik jarayonlar: tafakkur, xotira, diqqat, tasavvur, tahlil va sintez, umumlashtirish; c) muloqot qilish qobiliyati: his-hayajon, gapirishga chechanlik, kirishimlilik, xushmuomalali bo'lish, suhbat chog'ida tashabbuskorlik ko'rsatish, imo-ishora vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish va boshqalar; d) xorijiy tilni va tili o'rganilayotgan mamlakat, uning xalqi, madaniyati, urf-odatlarini kabilarini o'rganishga bo'lgan ichki va tashqi motivatsiya, qiziqish hamda ishtiyoqlar; e) ta'lim chog'ida mustaqil ishlash va bilim olishini tugatgandan so'ng o'quvchilarni mustaqil ta'lim olishga tayyorlash[1].

Zamonaviy metodika talablaridan kelib chiqib, grammatik xodisalarni o'rgatishga integrativ yondashishni tanladik. Ayrim grammatik xodisalar esa o'zining ma'no yoki yasalish usullariga ko'ra ona tili grammatik hodisalari bilan o'xshashligi tufayli ular o'zlashtirish uchun katta qiyinchilik tug'dirmaydi. Bu haqda tilshunos T.Sattorov tadqiqotlarida batafsil ma'lumot berilgan, grammatik hodisalarga tabaqali yondashuv g'oyasi ilgari surilgan.

Chet til ta'limida informatsion texnologiyalardan keng foydalanish tavsiya etiladi. Binobarin o'quvchilarga grammatik xodisalarni o'rgatish jarayonida quyidagi informatsion texnologiyalardan foydalanishni lozim topdik: kompyuter texnologiyasi (internet tarmogi), interaktiv metodlar, ochiq munozara (disput), ekskursiya, auksion, matbuot konferensiyasi, konkurs, dumaloq stol, orzu-niyat, she'riyat turlari, chet til o'rgatish proyekt metodi va boshqalar. Interaktiv metodlar qo'llanganda, o'quvchining o'zi mustaqil holda erkin fikr yuritadi, o'qituvchi bilan hamkor sifatida ishlaydi. Ingliz tili darslarida o'quvchilarining grammatik ko'nikmalarini takomillashtirishda internet texnologiyalari axborot olish va muloqot qilishning eng zamonaviy shakllaridan biridir. O'quvchilar internetdan foydalanib, ma'ruza va referatlar yozishadi.

Multimedia o'quv materialini ovozi tarzda taqdim etish imkonini yaratadi, ya'ni virtual o'qituvchi vazifasini o'taydi. O'quvchi sof inglizcha talaffuzni tinglaydi, o'z nutqini unga moslashtirishga harakat qiladi.

Umumta'lim maktablari yuqori sinf o'quvchilariga so'z boyligini orttirish uchun elektron lug'atlarning roli beqiyosdir. Elektron lug'atda so'zlar grafik timsoli orqali emas, balki bevosita tovushlar majmui sifatida talaffuz qilinadi. Bunday lug'atlar bilan ishlashda so'zlarni eslab qolish oson kechadi va ular uzoq muddatli xotirada saqlanadi.

O'quvchilar bilimni tekshirish va mustahkamlash maqsadida test olinadi. Test jarayonida o'quvchilarda mustaqil ishlash va o'zini-o'zi baholash imkoniyati paydo bo'ladi. Ma'lumki, mustaqil holda olingan bilim xotirada uzoq saqlanadi va qayta esga olish oson kechadi. Zamonaviy texnologiyalardan bo'lgan strategiya va o'yin-topshiriqlari o'quvchilarni zerikishdan saqlaydi va ularni mustaqil tarzda aqliy faoliyat ko'rsatishlarini ta'minlaydi[2].

Shuningdek ingliz tili grammatikasini umumta'lim maktablarida o'quvchilarga o'rgatishda klasterli yondashuv yoki usul ham samarali yordam beradi. Bu usul nafaqat samarali balki o'quvchilar uchun bilim berishda judayam qulay usul hisoblanadi. Misol uchun:

Maxsus kuzatishlarimiz va o'tkazilgan tajribamiz asosida quyidagi xulosalarga keldik: o'yin-topshiriqlardan foydalanish chet til o'qitishning amaliy, tarbiyaviy, umumta'limiy va rivojlantiruvchi maqsadlarini amalga oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi; o'quvchilarning xorijiy tilda fikr bayon etish(gapirish)ga nisbatan psixologik salbiy kechinmalarini bartaraf etishga imkon beradi, o'quvchilarga mustaqil fikrlashni o'rgatadi, nutq malakalarini egallashni o'zlashtiradi, maqsadga erishish, g'alaba qozonishga undaydi, tilni kommunikativ metodika asosida o'rganishga imkon beradi, barcha o'quvchilarni darsga jalb qilishga, qiziqishlarini yanada orttirishga, dars samaradorligini ko'tarishga salmoqli hissa qo'shadi.

Xulosa

Bilim, ko'nikma va malaka chet til o'rganishda o'ziga xos munosabat kasb etadi va bu o'quv predmetining xususiyatini aks ettiradi. Nutqda fikrni ifodalash yoki ifodalangan fikrni tushunib olish uchun til materialini qo'llay bilish talab etiladi. Bunga erishish uchun til vositalari bilan nutq mazmuni orasida mustahkam va moslashuvchan aloqa, S.Setlin ta'бири bilan, assotsiatsiya o'rnatilishi kerak bo'ladi.

Nutqiy malaka tarkibida til ko'nikma shakllantiriladi. Grammatik ko'nikmani hosil qilish uch bosqichli metodik dastur hisoblanadi: 1) taqsimot bosqichi yangi grammatik birlikni tushuntirish (nutq namunasida taqdim etish), tushuntirish va dastlabki grammatik amallarni bajarishdan iborat. 2) grammatika mashqlarini bajarish. Bu bosqich asosan ko'nikma hosil qilishga qaratiladi. 3) grammatik hodisani nutq faoliyati turlarida qo'llanilish bosqichi[3]. Aytilganlardan a'yon bo'ladiki, grammatika bilimlarni singdirish uchun emas, balki ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Yuqori sinf o'quvchilarida ingliz tili grammatik ko'nikmalarini shakllantirishning ilmiy-metodik tavsifini tadqiq qilishdan ko'zlanadigan yagona maqsad ingliz tili grammatikasini o'rgatish modelini kiritishdir. Nazariy model o'quvchilarning inglizcha grammatik ko'nikmalarini takomillashtirish texnologiyasini tashkil etadi. Chet tili o'qitishda qo'llanadigan mashqlar tasniflandi: nutq faoliyati turlari (gapirish/tinglash/tushunish/o'qish/yozish) mashqlari; til materiali (leksika/grammatika/talaffuz) mashqlari; retseptiv/reproduktiv mashqlar; taqdimot/trenirovka/qo'llanilish mashqlari; tanishish/mashq bajarish/qo'llash/tuzatish

(korreksiya) mashqlari olib borilishi lozim. Shakllantiruvchi (bilim beruvchi/informatsion/umumlashmani o'zlashtirish); rivojlantiruvchi (ko'nikma hosil qiluvchi/operatsion/tayyor materialni o'rgatish) mashq; takomillashtiruvchi (malaka hosil luvchi/motivatsion/grammatik harakatni egallash) mashq kabilar o'tkazilsa maqsadga muvofiq bo'lardi.

Adabiyotlar:

- [1] Safaeva F.N., Umumiy o'rta ta'lim maktablari va kasb-hunar kollejarida ingliz tili grammatikasi va uni rivojlantirish masalalari, Molodoy uchenniy, T., 2016, - 112 b.
- [2] Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi, 5-maxsus son, T., 1999, - 25 b.
- [3] Umumta'lim maktablari dasturi, Chet tillar, O'qituvchi, T., 1996, - 44 b.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI YO'LLARI

Jo'rayeva Turg'unoy Umarjonovna

Namangan davlat universiteti Boshlang'ich ta'limda ijtimoiy fanlarni o'qitish metodikasi kafedrasini o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilaridagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish haqida fikrlar yuritilgan. Shu bilan birga kommunikativ kompetensiyani rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan omillar keltirilgan va ularni bartaraf etish uchun tavsiyalar berilgan.*

***Kalit so'zlar:** qobiliyat, o'quvchi, kommunikativ, kompetensiya, layoqat, individual, zamonaviy yondashuv, ta'lim sifati, musobaqalashmoq, raqobatlashmoq, bellashmoq, samoradorlik, tushunuvchanlik, moslashuvchanlik, yutuqlilik, muvaffaqiyatlilik, natijalilik, xususiyat, sifat, miqdor, ijtimoiy kompetensiya.*

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Жураева Тургуной Умаржоновна

Наманганский государственный университет

***Аннотация:** В данной статье речь идёт о развитии коммуникативной компетенции учащихся начальных классов. С этим еще приведены факторы, которые препятствуют развитию коммуникативной компетенции, и даны советы по устранению данных факторов.*

***Ключевые слова:** способность, учащийся, коммуникатив, компетенция, пригодность, индивидуальные, современный подход, качество образования, соревноваться, состязаться, бороться, эффективность, понятливость, адаптация, перспективность, успешность, действенность, особенность, качество, количество, экономический компетенция.*

EFFECTIVE WAYS OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE PUPILS OF PRIMARY CLASSES

Jo'rayeva Turg'unoy Umarjonovna

Namangan State University

108	Устоз-шоғирд маданиятини шакллантиришда Айкидо шарқ яккакурашининг аҳамияти Камбаров Н.С., Рахматова Х.А.	525
109	Мактабгача yoshdagi bolalar hayotida jismoniy tarbiya vositalarining oʻrni. Asqarova D.Q., Asqarov F.T.	530
110	Технология дарсларида ўқувчиларни техник фикрлаш қобилиятини шакллантириш ва ривожлантириш зарурати Мухитдинова Ж.Р.	535
111	Kitobga muhabbat uygʻotishda oilaning oʻrni Xodjiyeva F.T.	539
112	Bolalar bogʻchasida chet tilni oʻrgatish metodikasi Nishanova T.A., Shermatjonova M.N.	542
113	Umumiy oʻrta taʼlim maktablarida yuqori sinf oʻquvchilariga chet tili grammatikasi oʻqitishning zamonaviy usul va vositalari Mamatova D., Shamsiddinova M.	545
114	Boshlangʻich sinf oʻquvchilarini kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishning samarali yoʻllari Joʻrayeva T.U.	548
115	Anʼanaviy va noʻanaviy dars mashgʻulotlari, uning afzallik va kamchiliklari Ibroximov M.A., Rustamova Z.F.	553
116	Boshlangʻich sinf oʻquvchilari oʻrtasida kitobxonlik madaniyatini oshirish. Nuriddinova D.I., Zaylobiddinova M. A.,	557
117	Kitobxonlikka qiziqishni tarbiyalash orqali oʻquvchilarda shaxslararo madaniyatni shakllantirish Zaylobiddinova M. A., Nuriddinova D.I.	562
118	Oʻquvchilarda kreativ salohiyatni shakllantirishning individual-psixologik xususiyatlari Ibrohimova N.I., Nuraliyeva K.I.	567
119	Fan-texnika taraqqiyoti davrida yoshlar tarbiyasining dolzarb muammolari. Mirqosimova M.	572
120	Халқ ўйинларининг таълим – тарбия жараёнидаги педагогик омиллари Эгамбердиева Т.А., Ўлдошев С.В.	575
121	Oliy taʼlim muassasalari talabalarini sogʻlom turmushga tayyorlashda jismoniy tarbiya va sportning oʻrni Mahmudov N.N.	580
122	The role of motivation in teaching English to young learners Akbarova R., Baxriddinov A.	584
123	Chet taʼlimida shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuvdan foydalanishning oʻziga xos xususiyatlari Kukiboyeva M.	589
124	Ingliz tilini oʻrganish jarayonida tanqidiy fikrlash madaniyatini shakllantirish omillari Tuychiev A.T.	592